

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 2. – 828 с.

ISBN 978-617-8263-40-9

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У другому томі збірника відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-40-9 (т. 2)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

ПОВТОРНІСТЬ ЯК ФОРМА МНОЖИННОСТІ У ПРОЄКТІ НОВОГО КК УКРАЇНИ

На думку розробників проекту нового КК України, підготовленого Робочою групою з питань розвитку кримінального права, множинність обмежується двома формами – сукупністю та рецидивом. При цьому сукупність поділяється на сукупність проступків та сукупність злочинів (ч. 2 ст. 2.8.1 проекту) [1]. Звідси постає, що повторність втрачає своє самостійне значення і фактично поглинається сукупністю, оскільки запропоноване визначення останньої більше не пов'язується з характером діянь (однорідні чи різнорідні), які її утворюють. Таким чином, сукупність можуть утворювати також два або більше юридично тотожних діяння – злочина або проступка.

Особливість кримінально-правової оцінки так званої «чистої» повторності полягає в тому, що будь-яка кількість тотожних діянь (кримінально-протиправних епізодів) кваліфікується за однією статтею КК із врахуванням цієї обставини. Так, наприклад, двадцять кишенькових крадіжок кваліфікується тільки за ч. 2 ст. 185 КК, а тридцять умисних вбивств за п. 13 ч. 2 ст. 115 КК. При цьому, питання про те, чи є предметом самостійної кримінально-правової оцінки перше з юридично тотожних діянь (у наведеному прикладі, перша крадіжка за ч. 1 ст. 185, а перше умисне вбивство за ч. 1 чи ч. 2 ст. 115 КК) в судовій практиці однозначного вирішення не отримало. Так, наприклад, постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. «Про судову практику у справах про хабарництво» орієнтує на те, що ознакою повторності охоплюються як перший, так і наступні злочини, тому кваліфікувати першу дачу або отримання хабара ще й за частиною першою відповідних статей не потрібно [2, с. 36]. Проте, в іншій постанові «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» від 04.06.2010 р., Пленум наполягає на протилежному вирішенні цього питання, зазначаючи, що перший злочин має кваліфікуватися за частиною першою відповідної статті Особливої частини, а один чи декілька наступних – за частиною другою цієї статті за ознакою вчинення його (їх) повторно [2, с. 184]. Однак, у будь-якому випадку, усі наступні за першим епізоди мають отримати кримінально-правову оцінку за однією статтею КК. Саме ця особливість кваліфікації «чистої» повторності в теорії кримінального права пов'язувалась з порушенням принципу справедливості та невідворотності кримінальної відповідальності. У підсумку, законодавець деяких країн або взагалі відмовився від будь-яких згадок про цей різновид множинності діянь, ототожнюючи його з сукупністю злочинів, або позиціонував повторність у якості різновиду одиничного злочину.

Чинний КК України розглядає «чисту» повторність як самостійну форму множинності, що, як уявляється, є цілком обґрунтованим. По-перше, це відповідає наробкам щодо множинності, які склалися у вітчизняній кримінально-правовій теорії та були сприйняті судовою практикою. По-друге, з точки зору соціальної характеристики множинності повторність тотожних діянь є найменш небезпечною формою (особа вчиняє кримінальні правопорушення певної групи, наприклад, кишенькові крадіжки і «принципово» не вчиняє інших діянь, до того ж вона жодного разу не засуджувалася), що суттєво відрізняє її від сукупності (коли для особи не має різниці, що вчиняти) та рецидиву (коли навіть застосовані державою заходи примусу мети не досягли). Тому повторність не може ототожнюватися ані з сукупністю, ані з рецидивом, у зв'язку з чим, скасування потребує не «чиста» повторність, а повторність, пов'язана з попереднім засудженням особи за аналогічне діяння та «змішана» повторність (ч. 3 ст. 32 КК). По-третє, існування «чистої» повторності не порушує принцип справедливості, тому що ця обставина завжди враховується або при кваліфікації (наявність повторності завжди посилює санкцію відповідної частини статті), або при призначенні покарання (п. 1 ч. 1 ст. 67 КК), тобто у цьому випадку, покарання призначається відповідно до тяжкості вчиненого.

Принцип справедливості скоріше буде порушувати підхід, запропонований авторами проекту. Так, наприклад, тридцять крадіжок, кожна з яких спричинила істотну майнову шкоду, можна розглядати лише як злочин першого ступеня (ст. 6.1.4), оскільки серед ознак, що підвищують тяжкість злочину на два (ст. 6.1.2) чи на один ступінь (ст. 6.1.3) повторність не фігурує. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 3.2.5 злочин першого ступеня карається штрафом у розмірі від 100 до 500 розрахункових одиниць, або ув'язненням на строк від трьох місяців до двох років.

При призначенні покарання за сукупністю злочинів (з позицій проекту, повторність є різновидом сукупності, у зв'язку з чим, вчинене, у наведеному прикладі, прийдеться кваліфікувати тридцять разів за ст. 6.1.4 і тридцять разів призначати покарання) остаточне покарання у виді ув'язнення на певний строк не може перевищувати, якщо найбільш тяжким злочином, що входить до сукупності є злочин 1 або злочин 2 ступеня тяжкості – 5 років (п. 1 ч. 1 ст. 3.3.6). При складанні основних покарань у виді штрафу остаточне покарання не може перевищувати трикратного розміру штрафу, передбаченого за більш тяжкий злочин із тих, що утворюють сукупність злочинів (ч. 4 ст. 3.3.6). Таким чином, максимально можливі розміри основних покарань у виді штрафу або ув'язнення (за проектом вони складанню між собою не підлягають і виконуються самостійно) можуть бути призначені вже за перші три епізоди. Тому наступну їх кількість фактично прийдеться проігнорувати. У зв'язку з цим, існуючий стан речей виглядає більш справедливим, коли проста крадіжка (ч. 1 ст. 185 КК) є проступком, а кваліфікована крадіжка за ознакою повторності (ч. 2 ст. 185 КК) – злочином.

І, врешті решт, четверте. Збереження повторності, як окремої форми множинності, цілком відповідає сучасним кримінологічним

уявленням щодо тенденції професіоналізації кримінально-протиправної діяльності. У вітчизняних джерелах, ще у середині 90-х років минулого століття, пропонувалося виокремлювати поняття злочинної діяльності, розуміючи під нею вольову цілеспрямовану поведінку, систему передбачених кримінальним законом суспільно небезпечних дій, внутрішньо детермінованих спільним мотивом, реалізація якого планується суб'єктом через постановку та досягнення приватних проміжних цілей. Зазначена діяльність виходить за межі простого повторення аналогічних кримінальних правопорушень і набуває якісно нових ознак (кримінально-протиправного промислу, який, до речі, у якості різновиду «чистої» повторності був відомий ще КК УРСР 1960 р.). Тому ефективна протидія такій діяльності є можливою лише у площині диференціації кримінальної відповідальності.

Слід звернути увагу й ще на одну обставину.

За чинним КК умисне позбавлення життя двох чи більше осіб може кваліфікуватися за п. 1 ч. 2 ст. 115 лише за умови, що їх вбивство охоплювалося єдиним умислом винного. При цьому, наявність розриву в часі при реалізації єдиного умислу на вбивство двох або більше осіб значення для кваліфікації злочину за п. 1 ч. 2 ст. 115 КК не має. Відсутність єдиного умислу на позбавлення життя двох або більше осіб свідчить про наявність повторності, що дозволяє кваліфікувати вчинене за п. 13 ч. 2 ст. 115, як вбивство, вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство. Про вбивство двох або більше осіб, вчинене через необережність, мова йде і у ч. 2 ст. 119 КК. У даному випадку мається на увазі, що такий суспільно небезпечний наслідок (настання смерті двох або більше осіб) є ознакою об'єктивної сторони одиничного злочину. Якщо ж смерть другої особи, спричинена з необережності, стала наслідком повторних дій, кожен епізод має отримати самостійну кримінально-правову оцінку за ч. 1 ст. 119 КК, а повторність має бути врахована як обставина, що обтяжує покарання (п. 1 ч. 1 ст. 67 КК). Позбавлення повторності «статусу» окремої форми множинності вимагає ревізії цих усталених позицій, що ще більше актуалізує питання щодо обґрунтованості такого кроку. Згадана ревізія була можливою за двома напрямками: 1) або спричинення смерті двом або більше потерпілим, у будь-якому випадку повинно розглядатися як сукупність із скасуванням відповідної кваліфікуючої обставини у ст. 115 та ст. 119 КК, що цілком логічно в умовах, коли життя людини проголошено найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), що, у свою чергу, унеможливорює порозуміння вбивства двох або більше осіб як одиничного злочину; 2) або шляхом збереження згаданої кваліфікуючої ознаки з наданням вбивству двох або більше осіб «статусу» врахованої законодавцем сукупності. Саме останній напрямок і обрали розробники проекту нового КК України. Відповідно до ч. 2 ст. 2.10.4, кримінальні правопорушення, вчинені одним чи кількома діями, якими спричинена шкода двом або більше потерпілим особам, кваліфікується окремо щодо кожної з потерпілих осіб з урахуванням шкоди, спричиненої кожній з них, крім випадку, передбаченого п. 7 ст. 4.1.3 цього Кодексу. Згідно з п. 7 ст. 4.1.3 ознакою,

що підвищує на два ступеня тяжкість злочинів, передбачених цим Розділом (кримінальні правопорушення проти життя людини), є вчинення умисного злочину, що спричинив смерть двох чи більше людей. До таких умисних злочинів, крім вбивства (ст. 4.1.5), належать також: доведення до самогубства (ст. 4.1.7) та схилення до самогубства (ст. 4.1.9). Що ж стосується вбивства через необережність, яке за проектом іменується спричиненням смерті з необережності, то ст. 4.1.6 такої кваліфікуючої ознаки, як спричинення смерті двом чи більше особам не передбачає, з чого постає, що будь-які випадки заподіяння смерті з необережності двом чи більше потерпілим мають кваліфікуватися за сукупністю злочинів.

Підхід, згідно з яким категорія «вбивство двох або більше осіб» включає до себе й випадки, коли вони не охоплювалися єдиним умислом винного, не є новим для кримінального законодавства країн пострадянського простору. Не вдаючись до полеміки, слід зазначити, що подібне рішення вкрай неоднозначно сприймається як теорією, так і судовою практикою цих країн і тут, останнім часом, все частіше лунають пропозиції щодо необхідності повернення до КК такої форми множинності, як повторність. Цілком можливо припустити, що автори проекту намагалися обмежити сферу дії п. 7 ст. 4.1.3 лише ситуаціями, коли спричинення смерті двом чи більше людям при вбивстві, доведенні до самогубства чи схиленні до нього охоплювалося єдиним умислом винного. Однак, запропонована редакція ч. 2 ст. 2.10.4 та п. 7 ч. 1 ст. 4.1.3 про це зовсім не свідчить.

Список використаних джерел:

1. Проект Кримінального кодексу України (станом на 30.01.2023), підготовлений Робочою групою з питань розвитку кримінального права. URL: <https://www.newcriminalcode.org.ua/criminal-code>
2. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальному судочинстві. Київ : Алерта, 2021. 312 с.

Ключові слова: множинність кримінальних правопорушень, злочин, проступок, повторність, сукупність, рецидив.

Key words: multiplicity of criminal offenses, crime, misdemeanor, repetition, totality, relapse.

Kuzmin Eduard Eduardovich A few thoughts on 'internationality' of Ukrainian Criminal Law	213
Мусиченко Ольга Михайлівна Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги	215
Попович Олена Василівна Вчинення домашнього насильства щодо дитини як ознака, що кваліфікує злочин	219
Степаненко Оксана Василівна Кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством	223
Тавлуй Олена Вікторівна Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає протиправність діяння	226
Тімофєєва Лілія Юріївна Пропорційність кримінальної відповідальності за викрадення майна в умовах воєнного стану.	229
Хімченко Світлана Анатоліївна Кримінально-правова охорона лікарської таємниці	231
Чугуніков Ігор Іванович Повторність як форма множинності у проєкті нового КК України	235
Drobchak Alla Leonidivna, Protasov Evgeny Leonidovich Ukraine's criminal law system faces significant challenges to combat crime and ensure justice	239
Дорошенко Костянтин Костянтинович Представництво в суді без повноважень та надмірний формалізм	242
Лещенко Андрій Вікторович Актуальні проблеми покарання за катування	245
Малишева Марина Валеріївна Кримінально-правова характеристика потерпілого у кримінальному правопорушенні, передбаченому ст. 142 КК України «Незаконне проведення дослідів над людиною».	248
Мальцев Максим Вікторович Зарубіжний досвід забезпечення безпеки при виконанні робіт з підвищеною небезпекою.	251
Мустафаєва Анна Іванівна Кримінально-правова охорона ембріона за зарубіжним законодавством	254
Нековаль Єгор Ігорович Суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 160 КК України	256